

Píseň: 625 – Jak příjemné, můj Pane + modlitba

Čtení: Est 2, 19 – 3, 15

Milé sestry, milí bratři,

minulý týden jsme se dozvěděli o předposledních hlavních rolích příběhu knihy Ester – o Ester a Mordokajovi. Mordokaj je Esteřin v podstatě otec, neboť ji vychovával, protože neměla ani otce ani matku, a on byl její nejbližší příbuzný – dodržoval tedy levirátní zákon. Je typem „zbožného žida“. Ester je dívka půvabného vzhledu a krásného těla, avšak také okouzující osobnosti a charakter:

„Král si zamiloval Ester nade všechny ženy; získala jeho přízeň a náklonnost nade všechny panny. Na hlavu jí vložil královskou korunu a ustanovil ji královnou místo Vašti. Potom král uspořádal veliký hodokvas pro všechny své velmože a služebníky, hostinu k Esteřině počtě. Poskytl také krajiným úlevy a udílel počty, jak se sluší na krále.“
(Est 2, 17-18)

Konečně král perské veleříše jak má být! Svou královnou miluje nade všechny ženy, sám ji na hlavu vložil královskou korunu (právě tu, která byla jednou z příčin konfliktu mezi ním a Vašti) a k počtě Ester uspořádal hostinu – tak to má být! Ne jako v první kapitole, kde se Achašvéróš chlubil svou mocí a bohatstvím, a svou ženu měl za jeden ze svých nádherných majetků, místo aby ji poctil a uctil. A ta ho oprávněně odmítla poslechnout!

Tento krátký text v druhé kapitole naznačuje, že král Achašvéróš se konečně trochu pochlapil a začal se chovat jako pravý král. Třetí kapitola, bohužel, ukáže, že Achašvéróš je, jaký je a že jeho osobnost, charakter ani vladařské schopnosti se zásadně nezlepšily.

Závěr druhé kapitoly

Epizodka s Mordokajem a královými sluhy se zdá být nevýznamnou. Nakonec Mordekaj není ani odměněn a na celou

záležitost je brzy zapomenuto – třetí kapitola pokračuje s pětiletým odstupem (Est 2, 16 – Est 3, 7)!

Avšak pravděpodobně ukazuje, proč se Mordokaj mohl vzpírat králové nařízení klanět se Hamanovi. A jako naprosto rozhodující zlom se vrátí v knize Ester. Ačkoli musí na svou odměnu Mordekaj čekat takřka šest let – a to zachránil život vládci veliké říše!

Třetí kapitola

Est 3 představuje poslední hlavní roli příběhu – Hamana. A je to on, kdo způsobí celou hlavní zápletku příběhu – a stačí mu pouhopouhých pět veršů na přesvědčení krále Achašvéróše k vyhubení všech židů v Perské říši.

Pokud by však někdo měl dojem, že v takovém případě jsou možná ty dvě předchozí kapitoly téměř nepodstatné: Naopak, bez těch dvou předchozích kapitol by celý příběh Ester skončil právě tou třetí kapitolou, nebylo by o čem psát. Ani pro koho psát. Starý zákon vždy rozkresluje příběhy v co nejširším možném kontextu: Zejména s ohledem na minulost postav, země, světa, rodu atd.

U každé důležité postavy víme, z jakého pochází rodu, co předcházelo zápletkce daného příběhu, jaké bylo třeba i dětství či mládí této postavy (Abraham, Samuel, Saul, David, Josef, Mojžíš....). Pisatelé knih SZ velmi dobře věděli, že každý příběh, každá situace má svou minulost, má své kořeny. A pokud má kterýkoli člověk pochopit svou současnou situaci nebo situaci někoho jiného, musí znát právě tyto kořeny, počátky, předešlé události. Jinak se prostě zmýlí se vším, co k takové mýlce patří.

A já mám za to, že něco podobného se stalo nejen mnoha křesťanským vykladačům knihy Ester, ale zejména pisatelům oněch Přídavků ke knize Ester, neboť nelze nevidět ruku Hospodinovu v tom, že přes všechnu nepravděpodobnost si Achašvéróš vybral právě Ester.

Hlavní postavou třetí kapitoly, a vlastně v mnoha ohledech celého Esteřina příběhu, je Haman. A jaké jsou jeho kořeny? Haman je syn Hamedatův. To nám, bohužel, nic neříká. I komentáře

přiznávají, že mnoho nerozumíme této informaci. Ani nevíme, zda „Hamedat“ je jméno perské či nikoli.

O to lépe rozumíme druhé informaci o Hamanových kořenech: Haman je syn Hamedatův, Agagovec. Už zvukomalebně zní to hlavní o Hamanovi zlověstě: Haman, ben Hammédata, Haagagí. Obsahově je tento zlověstný pocit ještě prohlouben: Pouhá zmínka o Agagovcích vařila krev v žilách starověkých židů, nebo se jim rovnou tzv. „otevřela kudla v kapse“. Příkladem je to podobné, jako bychom žili ve čtyřicátých či padesátých letech minulého století a někdo by byl Hitlerovec – tedy z rodu Hitlera. Nebo Stalinovec. Nebo Heydrichovec.

Agag byl král tzv. Amálekoců. Lidských hyen a zlosynů, které v celém Písmu svatém nemají obdoby. O jejich „činech“ se dozvídáme zejména v textech Ex 17, 8-11 a Dt 25, 17-18:

Ex 17, 8-11: „Tu přitáhl Amálek, aby v Refídimu bojoval s Izraelem. Mojžíš rozkázal Jozuovi: "Vyber nám muže a vyjdi do boje proti Amálekoví. Já se zítra postavím na vrchol pahorku s Hospodinovou holí v ruce." Jozue učinil, jak mu Mojžíš rozkázal, a dal se s Amálekem do boje. Mojžíš, Áron a Chúr vystoupili na vrchol pahorku. Dokud Mojžíš držel ruku nahoře, vítězil Izrael, když ruku spustil, vítězil Amálek.“

Dt 25, 17-18: (zde se dozvídáme, co pisatel knihy Ex považoval za samozřejmé): „Pamatuj, co ti učinil Amálek, když jste táhli z Egypta. Střetl se s tebou na cestě a zničil ti zadní voj, všechny churavé za tebou, když tys byl ochablý a unavený; a nebál se Boha.“

To je tedy rod a národ, ze kterého pochází Haman: Rod, jenž neváhal zaútočit na „churavé“, dosl. „zlomené“ tedy nemocné, postižené, staré, invalidy a unavené a ještě k tomu ve chvíli, kdy Izrael byl „unavený“, dosl. však „zemdlený z žízně a hladu“. Amálek je nepřítel Israele až mytologických rozměrů, jenž symbolizuje to nejhorší v člověku a lidském společenství a společnosti: Totiž způsob života na úkor starých, nemocných, vyčerpaných, hladových,

zraněných a dalších, kteří jsou ve společnosti „vzadu“ nebo, dnes bychom řekli, „na okraji“.

Tím však stručná informace o rodu Hamanově nekončí, autor spisu Ester zhustil ještě další důležitou věc: Přímo Agaga, krále Amálekovců, měl usmrtit Saul – ten se nakonec projeví jako stejný nadutec jako Amálekovci a jeho úkol musí dokončit Samuel, 1Sam 15. A Saul byl z rodu Benjamínova. Stejně jako... Mordokaj.

To opět není náhoda ale přímý úmysl. Rozkol, který nastal v Est 3 mezi Mordokajem a Hamanem je rozkol mezi Saulem a Agagem. Tedy rozkol mezi Hospodním a Amálekem, tedy mezi, můžeme si troufnout říct, Dobrem a Zlem. A o tom je a bude i celá Ester: je o boji „Dobra“ a „Zla“, tentokrát v osobách strany Dobra: Mordokaje a Ester proti osobám Zla: Hamanovi a vlastně v některých ohledech také Achašvéróšovi, který není sám o sobě není zlý, jen dává zlu moc a volnou ruku.

A už jen poslední informace k Hamanovým kořenům. Dokreslí důvody a významy jeho nezměrného hněvu vůči Mordokajovi a zejména jeho lidu a zejm. pak jeho iracionálního, nesmyslného zla, destrukce a anihilace skrze králův výnos: Už Tóra vyhláší nesmiřitelný boj Amálekovcům. Ex 17, 16: *„Je vztažena ruka nad Hospodinovým trůnem. Hospodin vyhláší boj proti Amálekovi do posledního pokolení.“*

Dt 25, 19: *„Proto až ti Hospodin, tvůj Bůh, dá odpočinutí ode všech tvých okolních nepřátel v zemi, kterou ti Hospodin, tvůj Bůh, dává do dědictví, abys ji obsadil, vymažeš památku Amálekovu zpod nebes. Nezapomeň!“*

To jsou texty, jež přímo navazují na vyprávění o útoku Amálekovců na zadní voj Israele. A pak už jen text z 1Sam 15, právě o boji Benjamínce Saula s Agagem: *„Toto praví Hospodin zástupů: Mám v patrnosti, co učinil Amálek Izraeli; položil se mu do cesty, když vystupoval z Egypta. Nyní jdi a pobij Amáleka; jako klaté zničíte vše, co mu patří. Nebudeš ho šetřit, ale usmrtíš muže i ženu, pachole i kojence, býka i ovci, velblouda i osla!“*

Ne náhodou slova Hamanova výnosu z Est 3 zní velmi podobně, Est 3, 13: *„Dopisy byly poslány po rychlých poslech do všech*

královských krajin, aby vyhladili, povraždili a zahubili všechny židy od mládence po starce, děti i ženy, v jednom dni, a kořist po nich aby si vzali jako lup.“

Jsou to děsivá slova? Jak slova Hamanova výnosu, nebo i ta tzv. „z Hospodinových úst“ z 1Sam? Jsou a mají být. Ale je také potřeba je pochopit správně, tedy tak, jak je mysleli pisatelé z prvního tisíciletí př. n. l.! Zejména pokud máme správně pochopit roli Hamana, a tak správně pochopit roli Mordokaje a zejména Ester! A jediné tak lze správně porozumět i celému spisu Ester...

K rozkreslení podstaty využijí rozdíly právě v postoji Hamanově a „Hospodinově“: Hospodin v 1Sam 15 přikazuje vyhubit Amáleka jako klatého – to znamená včetně veškerého majetku. Je ale velmi důležité, že ve výčtu usmrcovaných chybí právě ti staří.

Naopak v Hamanově listu si agresori, útočníci a vrazi mají vzít kořist jako lup, jakoby nebylo málo, že zcela vyvraždí celý národ a provedou tak genocidu. Ještě si mají přivlastnit jejich majetek a užívat ho ke svému blahobytu! To naopak Hospodin zakázal.

Druhým velkým rozdílem je důvod Hospodinova a Hamanova příkazu: Hospodin vyhlašuje boj Zlu v lidské společnosti, lidským hyenám, které neváhají okrádat a ožebračovat ty nejslabší články společnosti. Je tedy reakcí na výsostně zlé jednání.

Haman žádný důvod ve svém příkazu neuvádí. Téměř ani nemůže, neboť důvod „protože se mi Mordokaj neklaněl“ by v žádném případě neobstál, jak to potvrzuje i reakce obyvatel Šúšanu v posledním verši.

A to je také rozdíl mezi Dobrem a Zlem: Skutečně Zlo je iracionální, nesmyslné, neodůvodněné a neodůvodnitelné. A je jedno zda žijeme ve starověku a projevuje se útokem na staré a nemocné, nebo žijeme ve 21. století a projevuje se vtrhnutím exekutora k matce-samoživitelce, jež nic nedluží, má těžce nemocné dítě a exekutor ji vyhrožováním a nátlakem donutí platit, co NE-dluží. Nebo hádáním se s celou EU ohledně přijímání uprchlíků.

Tak jsme snad opět o krok blíže porozumění židovského prožívání při čtení knihy Ester a zmínce o Hamanovi. Pro židy je to zcela samozřejmě a na první pohled „boj“ Zla a Dobra, tím spíše po

období druhé světové války, kdy další podobný Haman povstal. A kdy se, díkybohu, objevili také různé Estery a různí Mordokajové – ale těch bylo zoufale málo. Bohužel to byl postoj krále Achašvéróše, který převládl před a během druhé světové války.

Jde o postoj, který umožnil vydat královský výnos, zákon „perský a médský“, tedy nezrušitelný a nepřestoupitelný, nařizující genocidu. A vzápětí usednout k hostině a k pití.

Mějme na paměti tyto kořeny Mordokaje a Hamana i při čtení závěru knihy Ester. Vzpomeňme i na texty 1Sam (Saul a Agag), Dt 25 (Nezapomeň!) a Ex 17 (útok na nemocné, hladové, žízníci, staré, unavené).

Hamanovo povýšení a Mordokajovo neklanění

Haman se stal hned ve druhém verši po svém uvedení na scénu druhým nejmocnějším v celé perské říši – a tak symbolicky v celém tehdejší světě. Nad důvody nedumejme a už vůbec nehledejme, zda už to celé není náhodou chyba a špatně, že se „takový člověk“ dostane na tak vysokou pozici! Text nám nedává žádné informace a nelze říci, že by Haman byl „zlý člověk“, dokud se neprojeví jeho Agagovství – tedy nenávisť vůči židům, tedy vůči Božímu lidu, tedy vůči Bohu.

Nakonec i my dnes říkáme, že nelze vstoupit na politickou scénu a uchovat si čisté svědomí a štít – a tak tedy nepřímou říkáme, že se tam hodí určitý druh lidí, který nemusí být nutně zlý, ale má ostré lokty, umí protlačit svůj návrh a myšlenku a neváhá použít i „morálně šedivé“ praktiky.

A s Hamanem vlastně není žádný problém, dokud mu nežalují královi služebníci na Mordokaje, že se Hamanovi neklaní a tím přestupuje královský výnos, tedy zákon „perský a médský“. A ještě ke všmu proto „aby viděli, zda Mordokajovo odůvodnění ob stojí“.

I text říká, že Haman si tohoto Mordokajova neklanění nevšiml. A zůstalo by to, pravděpodobně, tak, nebýt těch žalobníčků, kterým nakonec šlo o ně samé: Pokud totiž ob stojí Mordokajovo odůvodnění, i oni mohou přestupovat alespoň některé královy výnosy, protože právě našli skulinu v perském zákonodárství!

Viníkem celé zápletky tak rozhodně není Mordokaj, jakkoli k tomu text může na první pohled svádět. Nakonec to vlastně není ani ten Haman, pokud bychom šli přísně legalisticky a lidským soudním systémem. Na vině jsou královi služebníci, kteří „chtěli vidět, zda Mordokajovo odůvodnění obstojí“. A ti neměli ani nejmenší tušení, co jejich jednání způsobí. Totiž že oživí prastaré nepřátelství mezi lidem Hospodinovým a Amálekem.

I zde se projevuje mistrnost spisu Ester: Nakonec je to sobectví, možná navíc neuvědomělé, a neinformovanost královských žalobníků, kteří by rádi našli nějakou fintu proti královským výnosům. A nezáměrná a neinformovaná krále Achašvéróše, jež umožní Hamanovi vydat příkaz ke genocidě židů v celé perské říši.

Samozřejmě, že pro knihu Ester i pro nás je a má být zloduchem Haman. Jenže to je právě to mistrovství, jež nenápadně, ale zcela pravdivě sdělí obraz lidské společnosti napříč tisíciletími a různými kulturami: Haman by, nebýt sebestředných, hloupých a lhostejných králů a služebníků, nikdy neuspěl. Obraz jakoby z oka vypadl vzestupu moci NSDAP ve třicátých letech minulého století a následnému uplatnění této moci – a poplatnosti přihlížejících zemí. Obraz který vystihuje dnešní postoj politiků Česka a Slovenska vůči uprchlíkům a snaze EU jim pomoci.

Ano, Haman je v tomto příběhu ztělesněním Zla. Ale Zlo je takřka bezmocné, není-li mu nasloucháno, není-li mu dána moc a není-li lidem lhostejno, jaké následky budou mít vlastní rozhodnutí. Jak aktuální sdělení spisu Ester starého 2500 let!

A jak nadějně sdělení: Zlo samo o sobě nemá žádnou moc a schopnost něco vykonat, tu mu musí teprve dát člověk. Ať už uvědoměle, jako Haman, nebo trochu uvědoměle a trochu lhostejně, jako Achašvéróš. Nebo, zcela neuvědoměle, jako ti královští služebníci – žalobníci.

A jak je to naopak s dobrem: Dobro má moc i bez člověka. Ester ani Mordokaj nemají ani tušení, jaké následky přinese Mordokajova výchova a vztah menší ním a Ester, která mu plně důvěřuje a poslouchá ho. Ani jeden netuší, jaké následky bude mít, že právě tuhle Ester si Achašvéróš vybral, očividně z Boží vůle.

Nakonec však, ale to trochu předbím příběh, bude potřeba toho člověka i pro Dobro: Bude záležet na rozhodnutí Ester, zda se stane Hospodinovou věrnou, zda se stane příslovečnou ženou statečnou, a bude riskovat svůj život pro svůj národ tváří v tvář hloupému a křupanskému králi. Ale to jen proto, že jiní lidé již předtím dali moc Zlu.

Abychom si rozuměli: Nechci tím říct, že není potřeba vnášet a činit dobré. Chci tím říct, že nejmocnější zbraní proti Zlu je vlastně prevence. Dej si pozor a vždy znovu si rozmysli, co se chystáš udělat a komu co říct! Znovu se zamysli, za jakým účelem a z jakého důvodu se chceš tak a nejinak rozhodnout. A usiluješ-li o naplnění Božích doporučení a směrvek k životu, odháníš od sebe i od druhých právě ono Zlo. Nedáš-li Zlu šanci, budeš-li odmítat jeho svody, nabídky, nápady a doporučení, pak vyhraješ. A zdaleka nevyhraješ jen sebe, stejně jako se to povedlo Ester a celým židovským národem.

Závěr Est 3

Od sedmého verše rozjede Haman mašinerii svého plánu na vyhlazení všech židů v Achašvéróšově království. Nejprve vrhá losy (pravd. označené kamínky), pro jednotlivé dny a měsíce. Zřejmě se tak snažil s pomocí bohů a božstev určit vhodný den k této genocidě. Los nakonec padne na třináctý den dvanáctého měsíce. A Haman se tímto losem řídí, jakkoli v době vrhání je tento den vzdálen téměř celý rok, neboť losy byly vrhány v prvním měsíci. A jakkoli los padl na „smolný den“, neboť třináctka byla v babylonské i perské kultuře číslem smůly.

Zda-li se skutečně bude jednat o smolný den, a zda-li skutečně bohové, nebo dokonce Hospodin ovlivňovaly vrhání losů, to se dozvíme až v závěru příběhu. A také proč se svátku říká Púrím, když přece vrháním púru bylo rozhodnuto o datu zahubení všech židů.

Haman v každém případě losům věří a jedná. Přesvědčí krále, aby se zbavil toho národa, jež má „odchylné zákony“ od všech národů. Jakoby existoval národ v perské říši, pro který by to neplatilo... A pro jistotu nabídne Achašvéróšovi... no, vlastně jeho pokladnici, aby to nevypadalo jako úplatek, deset tisíc talentů stříbra.

To byl v podstatě roční příjem celé perské říše z poplatků jednotlivých satrap – „provincií“. Haman tedy nedaroval králi vůbec málo! To nám možná umožní trochu lépe pochopit, proč Achašvéroš tak snadno Hamanovi uvěřil: Za život jednoho drobného národa dostanu celoroční příjem celé perské říše? Nu, tak co, takových národů v mé říši ještě je, to se zase tolik nestane...

Podivný 11. verš, který překládají oba české překlady jako: „Je ti dáno to stříbro i ten lid; nalož s nimi, jak uznáš za vhodné.“ Se jeví jako nabourávající strukturu, význam i mistrnost celého spisu. To je však pouze obtíží překladu, hebrejský text totiž praví: „Stříbro, které jsi dal, je tvé, a s tím lidem učiň, co je dobré ve tvých očích“. Tedy, přeloženo ještě jednou do českých významů: „Se stříbrem, které jsi dal, můžeš nakládat, jak ty uznáš za vhodné, vždyť je tvé“. Je to tedy formulace přijetí úplatku, ale opět tak šikovně zformulována, aby to tak nevypadalo (navíc srv. Est 4, 7+ 7, 4).

Úplný závěr kapitoly podtrhuje zoufalost vzniklé situace: Haman, podarovaný královým prstenem, může vydávat jakékoli zákony. Tak rozjede okamžitě celou mašinérii perské byrokracie, nechá další z mnoha výnosů celé knihy přeložit do potřebných jazyků a použije rychlé posly, kteří *spešně* vyrazí oznámit další „zákon perský a médký“, sotvaže byl vydán. A Haman si spokojeně mne ruce, má vyhráno, nic nestojí v cestě jeho vítězství a tak vítězství Agagovců nad lidem Hospodinovým. Dokonce je tak klidný, že s králem usedne k dalšímu radostnému popíjení.

Haman však netuší, že Hospodin již připravil naději pro svůj milovaný lid. Ester, židovka, která je součástí národa odsouzeného k záhubě, je královou oblíbenkyní, dokonce nade všechny ženy, ba přímo je královnou. Právě ta Ester o které není v celé kapitole vůbec žádná zmínka!

A právě tato Ester bude stát před rozhodnutím, zda se postavit mašinérii byrokratického aparátu perské říše, přimluvit se za svůj lid a zda se dobrovolně vydá na milost či nemilost nevzdělaného, křupanského a nebystrého krále. Rozhodne se Ester být ženou statečnou, nade vše milující Hospodina? O tom ale až jindy. .

Otázky, rozhovor

Píseň: S401 + MP